

Tingvoll kommune
6630 Tingvoll

Deres ref.:

Vår ref.:

Dato: 01.09.06

Befaring av elvemusling *Margaritifera margaritifera* i Ulsetelva og Sagelva på Straumsnes i Tingvoll kommune, 31.08.2006

Befaringen ble utført på en markdag arrangert av Tingvoll kommune etter ønske fra lokale grunneiere i Straumsnes. Foruten grunneierne og undertegnede deltok bl.a. Rose Bergslid og Martha Ebbesvik fra Tingvoll kommune, samt to representanter fra Kristiansund vannverk. Det ble bare gjort begrensede undersøkelser i begge vassdrag, med enkelte stikkprøver. Noen totaltellingene ble ikke forsøkt, mens det ble rotet litt i elvegrusen begge steder for å lete etter små, lite synlige muslinger (i Ulsetelva ble også vannkikkert benyttet litt, mens denne viste seg lite egnet i Sagelva). I begge vassdrag var vannstanden relativt lav ved besøket, som følge av langvarig tørke i distriktet.

Ulsetelva

Her ble en kort strekning (ca 50 meter) i overkant av ei eng like ovenfor utløpet i Vågen oppsøkt (UTM ca MQ 518 900). Det var stedvis tett med levende skjell i midtre deler av elva. Bare det som antas å være middelaldrende til eldre individ ble observert, d.v.s. fra nærmere 7 cm lange individ og oppover. I kanten av elva lå det flere steder en god del døde skjell. Lokale folk opplyste at det tidligere hadde vært store mengder levende skjell på hele elvas bredde, noe som gir en god forklaring på de lokale mengdene med døde skjell i elvekanten, samt ved utløpet av elva i Vågen.

Sagelva

Denne elva renner fra Storvatnet via bl.a. Langvatnet ut i Vågen. Forekomsten av elvemusling her har vært kjent i lang tid blant lokale folk, men sannsynligvis ikke for kommunen eller blant fagfolk. Under befaringen ble kortere strekninger mellom Slettavatnet og Asplivatnet oppsøkt, både ovenfor og nedenfor en liten foss i elva (fossen er anslagsvis 3 meter høy og ikke med helt rett fall) (UTM ca MQ 513 920-921). Vannføringen er betydelig mindre enn i Ulsetelva, men det ble likevel observert levende muslinger både ovenfor og nedenfor fossen. Ovenfor ble anslagsvis et 20-talls muslinger sett, mens det nedenfor var minst 30 individ. Lokale folk opplyste at det også skulle være muslinger i elva nedenfor Asplivatnet, men dette ble ikke nærmere undersøkt. Også her ble bare antatt middelaldrende til eldre individ observert (fra nærmere 7 cm og oppover). Det ble også funnet noe døde skjell i kanten av elva, spesielt ned mot Asplivatnet. Det virket å være noe begroing/humusbelegg på en del av de levende skjellene, men tydeligvis ikke av et omfang som har medført at de har blitt drept. Elva forgreier seg flere steder, og det også funnet levende skjell selv i små vannsig. Både størrelsen på elva og mer stein og mindre grus i elva tilsier en bestand som er betydelig mindre enn i Ulsetelva. Det er likevel mulig det er snakk om helst flere hundre levende individ på strekningen mellom de to vatna. Den vesle fossen fungerer trolig som et vanndringshinder for

fisk nedenfra, og det er derfor mulig at bestandene av elvemusling ovenfor og nedenfor fossen må betraktes som delvis atskilte forekomster.

Mulige trusler mot elvemuslingen i de to vassdragene

- For begge vassdrag er det opplagt at perioder med spesielt lav vannføring utgjør en kritisk faktor som regulerer bestanden. Dette har utvilsomt vært en årsak til at mange gamle skjell har blitt drept i Ulsetelva og det er heller ikke usannsynlig at dette også har slått negativt ut i nyere tid i Sagelva. Samtidig er de nok begge steder også avhengig av flommer som rensker opp vannløpene for humus m.v.
- Det kan også virke som om det har vært vesentlige problemer med rekrutteringen de siste årene. Dette må likevel betraktes som usikkert og er bare basert på de korte og overfladiske søkene som ble gjort i elvene denne dagen. Rustad & Sponås (1996) observerte for 10 år siden at det da var jevnt med unge skjell på omtrent hele elvestrekningen i Ulsetelva, noe som viser at enten har disse blitt oversett i 2006, eller så har det skjedd negative endringer ganske nylig. Årsaken til eventuelle rekrutteringsproblemer er ikke klarlagt og neppe heller opplagt. Det skal tidligere ha vært enkelte utslipp av lut i Ulsetelva fra vannverket, men bruken av lut der opphørte for over 25 år siden, og gir derfor ingen forklaring på manglende funn av små skjell. Vannverket har inntil helt nylig tilført noe kalk i vannet. Det er også mulig at slike små partikler kan ha skapt problemer, men dette virker ikke særlig sannsynlig, og noe tilsvarende er ikke aktuelt for Sagelva. Periodevis stor næringstilførsel vil også kunne være en mulig forklaring for begge vassdrag, men det er ikke kjent om dette har hatt et såpass stort og eventuelt regelmessig omfang at det har forhindret rekruttering. Hvis småbekker, f.eks. den fra Kramlivatnet, kan gi spesielt stor næringstilførsel i flomperioder der vanntilførselen fra hovedvassdraget (Storvatnet) samtidig er lav, kan dette være en forklaring, men kvaliteten på slikt vann virker heller ikke kjent. Uansett viser den lokalt ganske gode forekomsten av eldre, levende muslinger at ingen av disse faktorene har vært såpass kraftige at de i annet enn begrenset grad kan ha drept store, eldre muslinger. Det ble for øvrig observert små laksefisk (d.v.s. sannsynligvis småørret) i begge vassdragene under befaringen.

Konklusjon

- For elvemuslingen i Ulsetelva og Sagelva er det en fordel med tiltak som sikrer en størst mulig minimumsvannføring gjennom året. I tillegg trengs enkelte flommer vår og høst for å renske opp i elveløpene.
- Det er indikasjoner på dårlig eller manglende rekruttering i begge vassdrag de siste årene. Dette bør undersøkes bedre gjennom mer detaljerte undersøkelser. Dette bør i første omgang gjøres ved mer systematiske og grundige søk etter små muslinger i vassdragene, og da på flere steder for å avklare om det er forskjeller i miljøforholdene langs elvestrengene.
- Spesielt hvis det er dårlig rekruttering, men gjerne uansett, bør det tas vannprøver for å sjekke bedre vannkvaliteten på ulike steder i vassdragene (både i øvre og nedre deler av muslingforekomstene, samt i sidebekker). En bør da trolig både sjekke næringstilstand og partikkelinnhold (humus, mineraler) i

vannet. Samtidig bør en gå gjennom eksisterende data om vannkvalitet i vassdragene, for å vurdere om disse kan gi noen forklaringer på situasjonen.

- For Sagelva anbefales i tillegg en grundigere undersøkelse av utbredelse og bestandsstørrelse av elvemusling. Dette bør ihvertfall gjelde hovedvassdraget fra Storelva og ned til Langvatnet, men helst også omfatte sjekk i mindre sidebekker og nedre deler av bekken som kommer fra Fjellsætervatnet.

Det er for øvrig helt nylig utarbeidet en handlingsplan for forvaltning av elvemusling i Norge (Bjørn Mejdell Larsen pers. medd.). Denne er neppe lagt ut på Internett enda, men vil nok komme der snart, og bør inntil videre kunne skaffes ved direkte henvendelse til utgiveren (Direktoratet for naturforvaltning). Kommunen bør skaffe seg minst ett eksemplar av denne, og også grunneierforeninga i Straumsnes bør ha den.

Ulsetelvas utløp i Vågen

Enkelte lokale personer var bekymret for endringer i dette deltaet i nyere tid, i første rekke i form av økt sedimentering på grunt vann med tilhørende gjengroing. Blant annet var de usikre på om dette kan være et vandringshinder for fisk. Deltaet er en viktig del av brakkvanns-systemet i Vågen, beskrevet av Jordal (1999) som et område av spesiell biologisk verdi (se også Hagen 2000).

Påvirkning av vannføringen i nyere tid (reguleringen av Storvatnet til vannforsyning gir sannsynligvis en viss flomdemping), samt bl.a. et sagbruk som ble nedlagt for en tid siden (som trolig medførte en del transport av organiske løsmasser i vassdrag), kan være viktige årsaker til at deltaet har endret karakter. Både fordi nye inngrep i vassdrag lett kan ha skadelige virkninger på livet der, og fordi et vassdrag ved påvirkning vil forsøke å etablere en ny balanse i form og bevegelser, anbefales en restriktiv holdning til inngrep i deltaet. Dette er også i samsvar med tidligere anbefalinger av Jordal (1999) som fraråder gravearbeider i alle deler av Ulsetelva. Som et minimum bør det først utføres en faglig utredning av hvordan dagens tilstand påvirker oppvandring av fisk i Ulsetelva, med tilhørende vurdering av hvordan denne blir endret ved eventuelle inngrep. Hvis en slik utredning konkluderer med en tilråding om inngrep, må dette så i neste omgang veies opp mot eventuelle skadevirkninger dette kan ha på miljøet.

Litteratur

- Hagen, G. 2000. Kartlegging og verdisetting av naturtyper i Tingvoll kommune. Upubl. hovudfagsoppgåve i naturveren ved Institutt for bio. og naturforv. NLH.
- Jordal, J. B. 1999. Biologiske undersøkingar i vassdrag og brakkvatn i Straumsnes. Upubl. notat frå feltundersøking, på oppdrag frå Tingvoll kommune. 18.10.99. 7 s.
- Rustad, M. & Sponås, L. 1996. Elveperlemusling i Ulsetelva, Tingvoll kommune. Upubl. notat frå feltundersøking utført av elevar frå Tingvoll vidaregåande skule. På oppdrag frå Miljø & Næringssetaten, Tingvoll kommune. Juni 1996. 2 s.

Andre kilder

Bjørn Mejdell Larsen, NINA

Jeg håper dette er en tilstrekkelig redegjørelse for egne naturfaglige inntrykk fra befaringen, og til hjelp ved videre forvaltning av vassdragene med tilhørende forekomster av elvemusling.

Med venlig hilsen

Geir Gaarder
Miljøfaglig Utredning AS